

A Sjögren-syndroma névadója, Henrik Sjögren svéd szemészorvos élete

Weninger Csaba

Värmland Megyei Önkormányzat, Arvika Kórháza, Radiológiai Osztály, Arvika, Svédország

Kivonat

Az orvosi gyakorlatban rutinszerűen használatosak a nevekké jelzett betegségek, tünetek, szindrómák. Gyakran azonban pontosan nem ismerjük azt a személyt, aki egy szindróma mögött áll. E közlemény az egyik legismertebb autoimmun kórkép, a Sjögren syndroma névadóját, Henrik Sjögren (1899–1986) svéd szemész életét mutatja be. Henrik Sjögren Stockholmban a Karolinska Intézetben végzett. Fiatal szemészként tűnt fel számára a szem- és szájszárazság, ízületi fájdalom triász, együttes jelentkezése. Megfigyeléséről először svéd nyelven számolt be. Ebben a témában írta meg doktori értekezését, de bírálói nem értékelték munkáját magas pontszámmal, így nem folytathatta munkáját tovább az egyetemen, nem nevezhették ki docensnek. Nemzetközi hírnévre az értekezés angol nyelvű publikációja után tett szert. Ezt követően lett a Göteborgi Egyetem docense majd professzora. 87 éves korában halt meg.

Kulcsszavak: Henrik Sjögren, Sjögren syndroma

A közép-európai régió Európai Unió csatlakozása után az országok polgárai számára könnyebbé vált az utazás és az unión belül más országokba költözés, munkavállalás egy másik államban. Egy új nyelv ismerete a munkavégzés feltétele, amely nemcsak az alkalmazást teszi lehetővé, hanem a befogadó ország kultúráját is megismerheti az újonnan érkezett polgár. Skandináv nyelv ismeretében az érdeklődő orvos tankönyvekből ismert híres orvos egyéniségek életét is megismerheti. A szerző az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvos- és Gyógyszerésztudományi Szakosztály XXV. tudományos ülészakán az orvostörténeti szekció ülésén néhány svéd orvos életéről tartott

Dr. Weninger Csaba

Landstinget i Värmland, Sjukhuset i Arvika, Röntgenavdelningen, Rackstavägen 2

671 80 Arvika

Sverige

E-mail: weningercs@gmail.com

The eponym of the Sjögren's syndrome, the life of Henrik Sjögren Swedish ophthalmologist

Diseases, signs or syndromes indicated with names are routinely used in the medical practice. The person standing behind the names frequently remains unknown. This article reviews the eponym of one of the most well known autoimmune disease, namely Sjögren's syndrome, the life of Henrik Sjögren (1899–1986). Henrik Sjögren graduated in the Karolinska Institute in Stockholm. The triad of dry eyes, xerostomia and arthralgia attracted his attention as a young ophthalmologist. He reported his observations in Swedish. He wrote his dissertation in this field, but the opponents did not honor his work, so he could not continue his work at the university, and could not reach higher academic appointments like associate professor, or professor. He gained international reputation after publishing his doctoral thesis in English. He became an associate professor and later professor in University of Gothenburg. He died at the age of 87.

Keywords: Henrik Sjögren, Sjögren's syndrome

előadást, jelen közleményben az autoimmun betegségek egyik alapvető kórképének, a sicca szindróma névadójának az életét kívánja bemutatni.

A keratoconjunctivitis siccaként is ismert kórkép a Sjögren-syndroma. Ennek lényege a külső elválasztású mirigyek sorvadása és elégtelen működése. A kötőhártya és a szájüreg szárazsága mellett bőrszárazság, idült polyarthritis és arteritis is jelentkezik [5]. Ennek a krónikus szisztémás autoimmun betegségnek a hátterében a külső elválasztású mirigyek lymphocytás infiltrációja és immunkomplex-depozíció áll, ezek idézik elő a klasszikus tüneteket (száraz szem és száj). Az ízületi érintettség mellett glomerulonephritis és neurológiai érintettség is jelentkezhet. A klinikai jelek mellett az azóta felismert szerológiai eltérések is segítik a diagnózis megalkotását (Sjögren-scleroderma antigén A és B elleni antitestek [anti-SSA, anti-SSB], stb.). A kórképnek primer és sze-

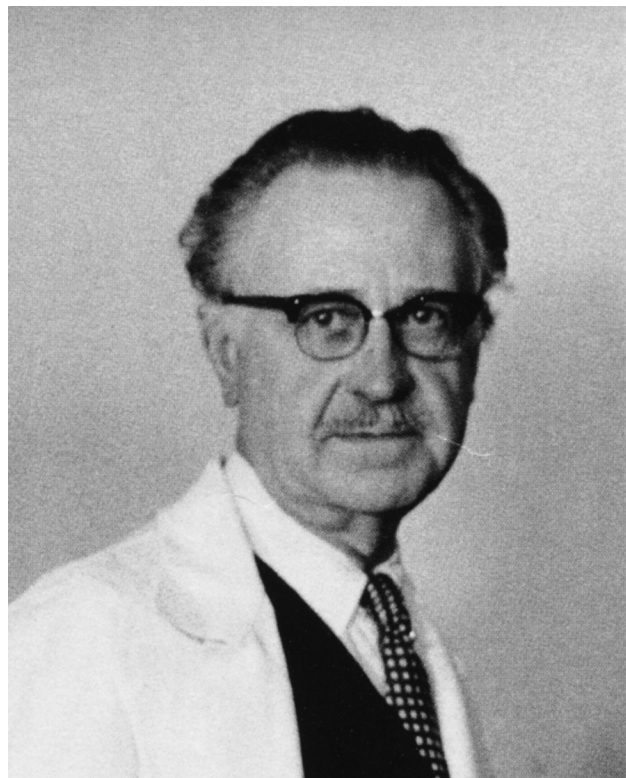
kunder formája ismert, gyakran társul egyéb szisztémás autoimmun kórképekhez. Malignus lymphoproliferatív betegségek is felléphetnek [4, 6, 7].

Henrik Sjögren élete

Henrik Samuel Conrad Sjögren a XIX. század utolsó hónapjaiban, 1899. június 23-án született Svédország középső részén lévő Köping városában. Apja, Conrad Johansson sikeres üzletember volt, anyja Emelie Sjögren banki tisztviselő, három gyermek anyja. Emellett a női egyenjogúság harcosa, feminista. A családnak három gyermeke volt, Valter, Henrik és egy leány, Ebba. Mint látható, Henrik az anyja családnévét használta. A gyermekeknek harmonikus gyermekkoruk volt, a később orvosná váló fiút nyugodt, félénk, szorgalmas gyerekként jellemezték. Középiskolai tanulmányait 1918-ban kitűnő eredménnyel zárta, a család ebben az évben elveszítette a legidősebb gyereket influenza, akkori nevén spanyol nátha szövődménye miatt. Henrik orvostudományi tanulmányait a főváros híres egyetemén végezte, a Karolinska Intézetben 1918-1927 között. Itt ismerkedett meg egy hallgatótársával, egy híres stockholmi szemész leányával, Maria Hellgrennel. A svéd orvosszövetség lapjában megjelent egy rövid írás egy koraibeli fényképfelvétellel [2], ami 1920-ban készült. Az anatómiai intézetben két hallgató szorgoskodik egy tetem felett. A cikk szerzője szerint a fiatal férfi arcán szégyenlős mosoly látszik, a mellette lévő ifjú hölgy arcát is némileg szégyenlősnek írta le, pillantásából a szerelem áradt. A két egyetemista később összekötötte életét, 1928-ban Párizsban kötöttek házasságot, kapcsolatuk kb. 65 évig tartott. Gyaníthatóan Maria édesapjának orvosi hivatása orientálta mindkettőjüket a szemészet irányába [1, 2, 3].

Egyetemi tanulmányainak befejezése után, 1927-ben jelent meg első publikációja az Acta Ophthalmologica-ban a szemizmok von Economos-féle encephalitisszel kapcsolatos izomgörcse tárgyában, melyben szembeszállt korának szaktekintélyeivel. Két évvel később feleségével azt a feladatot kapták az egészségügyi hatóságtól, hogy vizsgáljanak meg kb. 800, Ukrajnából bevándorolt személyt trachoma esetleges fennállása vonatkozásában, akiket Jönköping városában, egy laktanyában szállásoltak el [1].

1930-ban Henrik Sjögren egy stockholmi kórházban dolgozván, egy 49 éves asszonyt vizsgált meg, aki szempanaszokról számolt be és szájszárazságról valamint ízületi

1. ábra. Henrik Sjögren portréja (1958); A közölt ábra a Dél-svédországi Orvostörténeti Társaság (*Sydsvenska Medicinhistoriska Sällskapet*) nyílt képtárházából származik, amely az alábbi internetes helyen érhető el: http://www.medicinhistoriskasyd.se/smhs_bilder/

fájdalomról. A későbbiekben még néhány hasonló beteggel találkozott, akik a fenti klinikai klinikummal rendelkeztek és megfigyeléseit közölte a svéd orvos-egyesület akkori lapjában, „Hygiea” című lapban, a kórképet mint „keratoconjunctivitis sicca” néven említve. 1933-ban védte meg doktori értekezését ebben a témakörben, melynek címe „Zur Kenntniss der Keratoconjunctivitis sicca: Keratitis filiformis bei Hypofunktion der Tränendrüsen”. Az értekezést 1 és 3 pont közötti skálán 1,5-tel értékelték, a docensi kinevezés feltétele a 2 pont volt. Ez azt jelentette, hogy a fiatal szemész számára a tudományos karrier kapuja bezáródott [1].

A család ez után Stockholmból Jönköping városába költözött. A férfi egyedüli szemész szakorvosként dolgozott a helyi kórházban 1935-től, felesége a lakásukban magánrendelést nyitott és gondoskodott az előző évben született leányukról, Gunvorról [1] (**1. ábra**).

Henrik Sjögren életében az 1940-es évek elején egy külföldről, Ausztráliából érkezett levél hozott változást. Egy bizonyos *Bruce Hamilton* írta azt, aki Londonban szerezte meg szemorvosi képesítését, utána Ausztráliában

dolgozott tovább. Kapcsolatfelvételük után jelent meg Sjögren doktori tézise angol nyelven, majd ezt követően váltak világszerte ismertté a svéd szemorvos megfigyelései. Maga Sjögren az általa felismert tünetegyüttest sicca-szindrómának hívta, a szakirodalomban kezdett elterjedni a Sjögren-szindróma elnevezés, ennek használatát leírója kerülte. Az ausztrál szemész 1951-ben meghívta Sjögrent, hogy tartson előadást városában, a Tasmaniához tartozó Hobart városában. Henrik feleségével kívánt útra kelni, de egyedül indult el, mert az asszony idős édesanyja beteg volt. Ausztrália felé utazva Henrik Sjögren számos nagyvárosban tartott előadást Kairótól kezdve Új-Delhin át Sydneyt és Melbourne-t is beleértve, amíg elérte Hobart városát. Érdemei elismeréséért az Ausztál Szemésztársaság tagjává is választották (The Royal Australian College of Ophthalmologists). Hawaii-n keresztül utazott az Egyesült Államokba. Itt alkalmi adódott egy új eljárás, a szaruhártya transzplantáció módszerével megismerni, amit aztán városába visszatérve elkezdett alkalmazni. Több, mint 500 ilyen műtétet hajtott végre. A tudományos karrier, aminek kiteljesedését ideiglenesen megakadályozta doktori értekezésének rossz minősítése, 1957-ben folytatódhatott, amikor a Göteborg-i Egyetem docense lett, 1961-ben nyerte el a professzori kinevezést. Jönköping város kórházának szemészeti osztályán 1935-1967 között dolgozott [1].

Érdekességként megemlíthető, hogy az 1950-es években Sjögren egy detektívregényt is írt, Henri Siccard álnéven. Jól beszélt angolul, németül és franciául. Szívesen zenélt is, sőt kisebb műveket komponált is [1].

Henrik Sjögren az 1960-as évek elején részt vett egy előadáson Göteborgban, melyet az immunológia egy nemzetközileg ismert úttörője, *Deborah Doniach* tartott. Mivel az előadó megemlítette a „Sjögren-szindrómát”, a svéd szemész számos kérdést tett fel az előadónak e betegséggel kapcsolatban, úgy érezte, magyarázattal tartozik ezek miatt, mondván hogy ő lenne az a bizonyos Sjögren. Az előadó meglepődve kérdezett vissza, hogy valóban ő az, akinek nevét viseli a betegség, mert úgy gondolta, hogy a leíró már régen meghalt [1].

Henrik Sjögren 1967-ben vonul nyugdíjba, a család Lund városába költözött. Itt halt meg 1986. szeptember 17-én, 87 éves korában. 65 évig élt együtt hitvesével, Mariával [1].

Sjögren nevéhez kötődő autoimmun kórkép jellegzetes klinikai képpel jár, megfigyeléseinek leírása, értekezésének elkészülte előtt már más orvosok is leírták eseteket.

A szakirodalomban már 1871-ben megjelent leírás száraz szem és szájszárazság együttes jelentkezéséről Hadden és Hutchinson tollából, a Sjögren-szindrómát említik még Miklutz-betegség néven is [3]. Mindenesetre napjainkban e dolgozatban ismertetett svéd szemorvos nevéhez kötik a sicca-szindrómát. A „Névvvel jelölt szindrómák” című kötetben a Sjögren-szindróma mellett további elnevezéseket is felsorolja a szerző: Gougerot – Sjögren-, Mikulitz – Sjögren-, Gougerot – Houwerszindróma valamint dacriosialoadenopathia atrophicans, dacryosialocheilopathia [5]. Ráadásul ez a kötet néhány további Sjögren-szindrómát is ismertett, pontosabban a Sjögren H-szindróma mellett Sjögren T-szindrómát (egy autoszimális recesszív öröklődésű aminosav-anyagcsere zavaron alapuló kórképet), Sjögren – Larsson-szindrómát (Svédország északi részén endémiás veleszületett kórkép, melynek elemei mentális fejlődési zavar, látási rendellenesség, bőrtünetek, ichthyosis), Sjögren – Marinescu vagy Marinescu – Sjögren – szindrómát is (szemészeti és neurológiai tünetekkel járó kórkép) [5].

Henrik Sjögren az egyik leghíresebb svéd orvos, de mellette a magyar nemzetiségű orvosok és irodalmat kedvelők előtt ismert *Karinthy Frigyes* operáló, korának egyik legtehetségesebb idegsebésze *Herbert Olivecrona* (1891-1980) vagy a radiológiában az addigi katéterezési gyakorlatot megváltoztató, az intervenció radiológiában és az érsebészetben is alapvető eljárást leíró *Sven-Ivar Seldinger* (1921-1998) személye is.

Irodalom

1. Carlsson M. - Henrik Sjögren - hans privata liv, ReumaBulletinen, 2011, Nr84: 29-31.
2. Carlsson M. - True love, Läkartidningen, 2001, 98:3437.
3. Ghafoor M. - Sjögren's Before Sjögren: Did Henrik Sjögren (1899-1986) Really Discover Sjögren's Disease?, J Maxillofac Oral Surg, 2012,11: 373-374.
4. Horvath, IF, Szanto, A, Papp, G., Zeher, M. - Journal of Immunology Research, 2014, Article ID 647507 (<http://dx.doi.org/10.1155/2014/647507>).
5. Józsa L. - Névvvel jelölt szindrómák, Medicina Könyvkiadó, Budapest, 1986, 302.
6. Kiss E., Dankó K., Sütő G., Zeher M. - A szisztémás autoimmun betegségek közös és eltérő sajátosságai, Orvosi Hetilap, 2007,148 (Supplementum 1): 44-51.
7. Patel R., Shahane A. - The epidemiology of Sjögren's syndrome, Clinical Epidemiology, 2014, 6: 247-255.